

Наталя ІВАНОВА

НЕОБХІДНІСТЬ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ

Обґрунтовано важливість оцінки й гарантування економічної безпеки агропромислових підприємств, опираючись на їхню участь у формуванні продовольчої безпеки країни. Проведено порівняльний аналіз динаміки комплексного показника економічної безпеки агропромислових підприємств Кіровоградської області та продовольчої безпеки регіону.

Постановка проблеми. Необхідність оцінки гарантування економічної безпеки агропромислових підприємств можна обґрунтувати через потребу дотримання забезпечення продовольчої безпеки й через необхідність стабільного функціонування і розвитку сільськогосподарського підприємства.

Необхідність гарантування продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та вжиття заходів імпортного контролю з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Надійність забезпечення продовольчої безпеки полягає як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і в наявності коштів для їхнього імпорту в потрібних обсягах за умов мінімальної потенційної вразливості продовольчого забезпечення населення в разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства (відсутність валюти, зростання цін, ембарго тощо) [5, с. 48].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішеної проблеми. Проблеми формування продовольчої безпеки на загальнонаціональному та регіональному рівнях висвітлено у працях П. П. Борщевського, О. Д. Гудзинського, О. І. Гойчук, Б. М. Данилишина, С. І. Дорогунцова, Р. А. Івануха, А. С. Лисецького, І. І. Лукінова, І. М. Миценка, М. М. Паламарчука, М. Д. Пістуна, Д. К. Прейгера, П. Т. Саблука, М. Й. Хорунжого, О. М. Шпичака, Л. Г. Чернюк, М. Г. Чумаченко, В. В. Юрчишина та ін., однак ця проблема потребує більш детального дослідження [1, с. 136].

Особливу увагу заслуговує концепція щодо гарантування продовольчої безпеки шляхом гарантування економічної безпеки агропромислових підприємств. В економічній літературі представлено чимало публікацій, присвячених пошуку шляхів підвищення ефективності агропромислового комплексу як основи забезпечення національного продовольчого ринку товарними ресурсами, серед них чільне місце займають роботи П. Т. Саблука [2], І. І. Лукінова, В. М. Рабштини, М. Й. Маліка, Б. П. Дмитрука, Б. В. Губського та ін. Разом із цим, існує багато питань, які сьогодні не охоплені науковими дослідженнями й практично не висвітлені у фахових публікаціях, однією з яких є саме оцінка та забезпечення економічної безпеки підприємств АПК [3, с. 39].

Формування цілей статті. Мета статті – обґрунтування необхідності оцінки економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Для досягнення визначеної мети автор розглядає питання економічної безпеки та функціональні цілі. Автор проводить порівняльний аналіз динаміки комплексного показника економічної безпеки агропромислових підприємств Кіровоградської області й продовольчої безпеки регіону. Усі аспекти подаються з позицій зв'язку між продовольчою безпекою та економічною безпекою підприємств АПК.

Результати дослідження. В сучасних умовах процес успішного функціонування та економічного розвитку вітчизняних підприємств багато в чому залежить від рівня гарантування їхньої економічної безпеки. Вона залежить від того, наскільки ефективно керівництво підприємства, спроможності його фахівців уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне і максимально ефективне функціонування в цьому періоді й високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості й незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності й досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної й ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля;
- правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформації, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи усіх підрозділів підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, а також комерційних інтересів.

Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування і досягнення головних цілей своєї діяльності.

Необхідність оцінки гарантування економічної безпеки агропромислових підприємств Кіровоградської області можна обґрунтувати через необхідність дотримання забезпечення продовольчої безпеки області й через необхідність стабільного функціонування та розвитку сільськогосподарського підприємства. У цій статті дослідження проводиться з позиції зв'язку між продовольчою безпекою регіону та економічною безпекою підприємств АПК.

Згідно із Законом України "Про продовольчу безпеку України" продовольча безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну й економічну доступність та якість життєво важливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність [4].

Від стану агропромислового комплексу безпосередньо залежить рівень продовольчої безпеки України. Нині в АПК зосереджено більше половини виробничих

фондів, виробляється близько 50% ВВП, дві третини товарів народного споживання, працює майже 40% населення.

Внаслідок руйнації агропромислового комплексу та його ресурсного потенціалу відбувається зниження рівня продовольчої безпеки. Низька віддача природно-ресурсного потенціалу, який використовується у сільському господарстві, пояснюється насамперед відсутністю ефективного власника, безгосподарним ставленням до землі, недосконалими технологіями виробництва, недотриманням науково-обґрунтованих норм ведення землеробства, хибною практикою максимального залучення земель до обробітку, недостатнім внесенням мінеральних добрив, необґрунтованою ціною політикою, відсутністю достатньої кількості сільськогосподарської техніки та її низькою якістю, невиконанням природоохоронних заходів.

Управління економічною безпекою доцільно розглядати як невід'ємну складову механізмів управління підприємством, спрямовану на протидію як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам його функціонування. Тому недостатня увага власників (керівників) підприємства до питань його економічної безпеки часто є основною причиною кризового стану [3, с. 41].

Відновлення та розвиток виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, їхнє перетворення на готові до споживання продукти харчування покладається на підприємства АПК, від стану відносин між якими залежить вирішення самої проблеми продовольчої безпеки.

Таким чином, питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки країни значною мірою пов'язані з необхідністю формування й удосконалення організаційно-економічних відносин усіх суб'єктів агропромислового комплексу. З цих позицій проблема, що розглядається, поєднує й питання взаємодії інтересів як усіх учасників АПК, так і національних інтересів держави.

Реалізація власних господарських інтересів суб'єктів АПК, їхнє мотиваційне спрямування є наслідком самої природи ринкового механізму, тому варто розуміти, що усі без винятку суб'єкти діють насамперед заради економічних вигод, прагнуть до оптимізації прибутків, тому міркування щодо реалізації загальнонаціональних інтересів, формування і збереження економічної рівноваги, забезпечення захисту прав людини тощо залишаються поза їхньою увагою. Вирішення проблеми формування ефективної системи економічної безпеки вимагає гармонізації як економічних, так і соціальних інтересів. Це може забезпечити лише держава, оскільки ринкових механізмів у такій ситуації недостатньо.

Гарантований рівень продовольчої безпеки передбачає, що всі громадяни країни мають змогу отримувати харчові продукти відповідної якості, незважаючи на їхній соціальний статус чи прошарок. Як важливий параметр надійності системи продовольчої безпеки використовується показник виробництва зерна на одну особу [3, с. 42].

Сучасний стан споживання основних продуктів харчування на душу населення як в Україні загалом, так і в Кіровоградській області характеризується значним зменшенням його обсягів відповідно до 1990 р., але не можна говорити, що він є критичним і являє собою реальну загрозу здоров'ю нації, продовольчій та національній безпеці країни. Доцільніше сказати, що він є задовільним, але не достатньо збалансованим за структурою споживання тих чи інших продуктів харчування [1, с. 138].

Результати дослідження тенденцій та змін рівня продовольчої забезпеченості Кіровоградської області свідчать про наявність негативних тенденцій щодо виробництва продуктів харчування сільськогосподарськими підприємствами області (рис. 1).

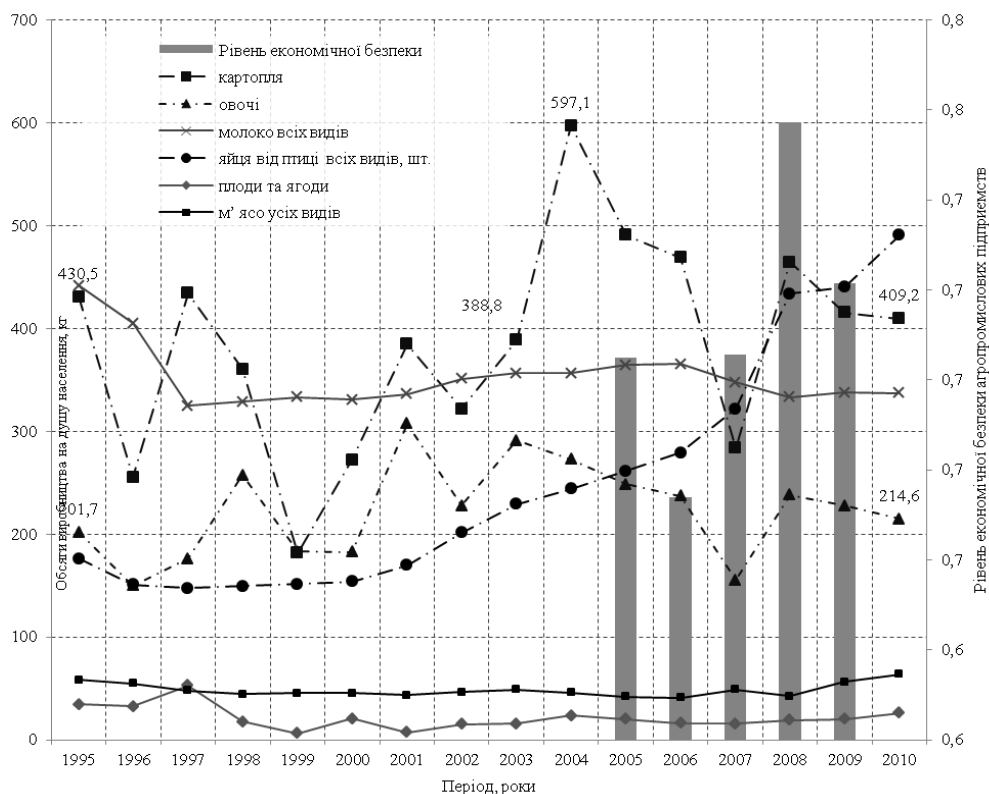

Рис. 1. Тенденції обсягів виробництва сільськогосподарської продукції Кіровоградської області та рівня економічної безпеки агропромислових підприємств регіону, 1995–2010 рр.

Дані рис. 1 свідчать про зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами Кіровоградської області протягом 1996 р. За період 1995–2010 рр. річне середньодушкове споживання населенням Кіровоградщини продуктів харчування знизилось (у кг), а саме: картоплі – з 430,5 у 1995 р. до 409,2 в 2010 р. (або на 5%), молока і молочних продуктів – з 441,8 до 337,1 (на 24%), плодів та ягід – з 34,3 до 26,2 (на 24%). Виробництво овочів за цей період збільшилося з 201,7 кг до 214,6 кг (або на 6%), яєць (шт.) – з 176 до 491 (на 178%), м'ясо усіх видів – 58 кг до 63,9 кг (на 10%). Значно збільшилось виробництво зерна – з 1594,6 кг до 2332,6 кг (на 46%) (рис. 2).

Так, за станом на кінець 2004 р. порівняно з 2003 р. обсяги виробництва зерна збільшилися із 1062 кг до 2435 кг на душу населення. Необхідно зауважити, що кількість населення протягом періоду дослідження майже не змінюється, тому цей показник як фактор впливу можна виключити. Обсяг виробництва зерна із 2004 р. повільно знижується до 2006 р., і у 2007 р. спостерігається різке зниження до рівня 1213 кг на душу населення, але в 2008 р. збільшується до рівня 2888,5 кг, що є найвищим значенням за весь період дослідження 1995–2010 рр. У 2009 та 2010 рр. обсяг повільно зменшувався і на кінець 2010 р. становив 2332,6 кг на душу населення.

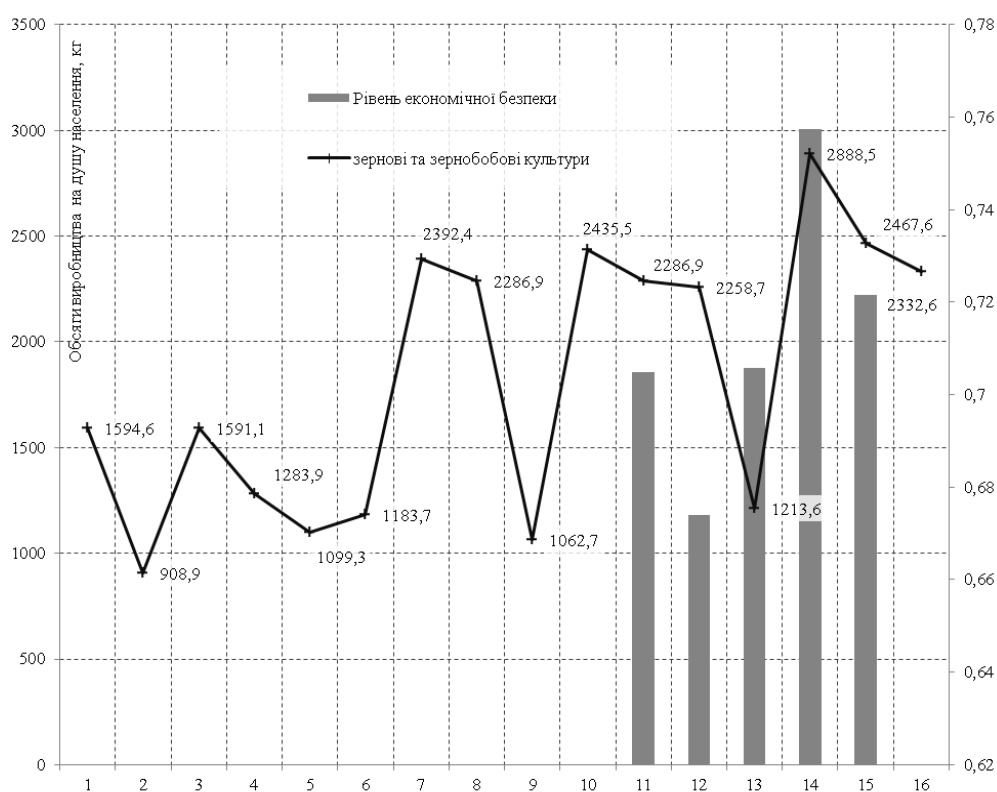

Рис. 2. Тенденції обсягів виробництва зернових культур Кіровоградської області та рівня економічної безпеки агропромислових підприємств регіону, 1995–2010 рр.

Треба звернути увагу на той факт, що коливання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції повторюють коливання показника рівня економічної безпеки (рис. 3).

За даними рис. 3 простежується зв'язок між продовольчою безпекою та економічною безпекою агропромислових підприємств регіону. Це особливо стосується таких продуктів, як картопля, яйця, овочі, обсяги яких протягом 2008 р. збільшувалися, повторюючи динаміку рівня економічної безпеки, і зреагували на зменшення рівня економічної безпеки в 2009 р. відповідним зменшенням.

Дані рис. 4 свідчать про зменшення обсягів виробництва зерна із 2005 р. до 2007 р. Рівень економічної безпеки протягом 2006 р. також знижується, в 2007 р. спостерігається невелике зростання, яке триває до 2008 р. За аналогічний період значно збільшуються й обсяги виробництва зерна, за результатами 2009 р. обидва показники зменшуються.

Таким чином, результати проведених розрахунків, дані рис. 1, рис. 2, рис. 3, та рис. 4 дають підстави зробити висновок про існування зв'язку між рівнем економічної безпеки агропромислових підприємств Кіровоградської області та продовольчою безпекою регіону, яка є одним із найбільш вагомих факторів економічної безпеки країни взагалі.

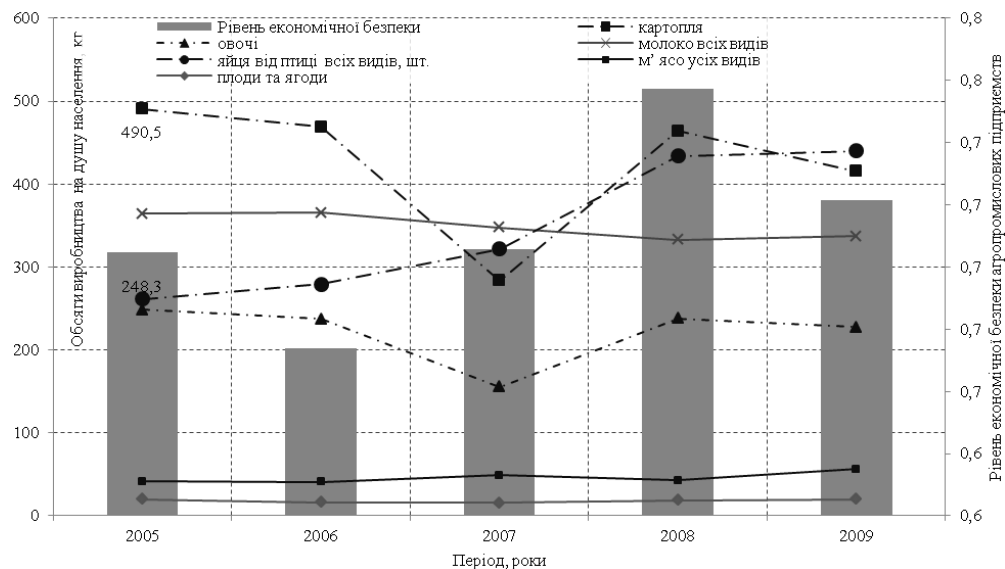

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва сільськогосподарської продукції Кіровоградської області та рівня економічної безпеки агропромислових підприємств регіону, 2005–2009 рр.

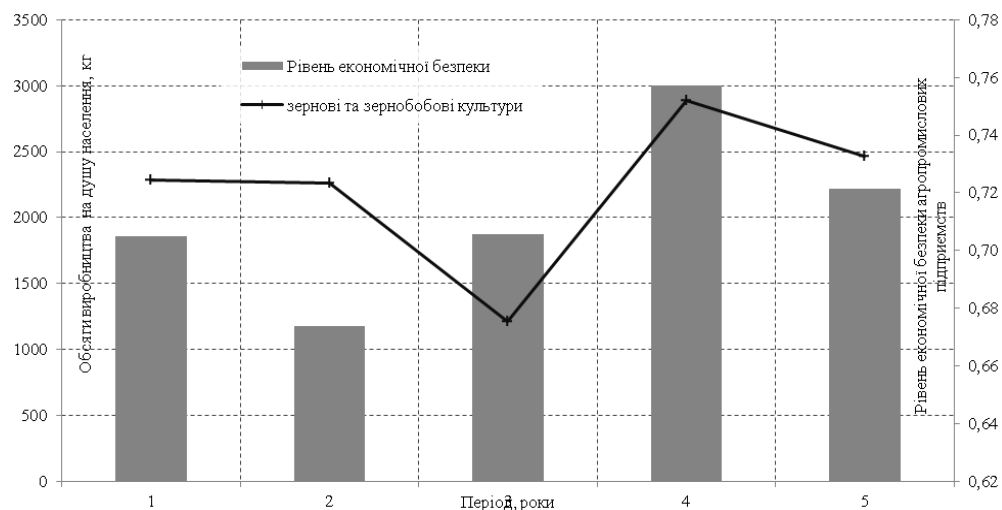

Рис. 4. Динаміка обсягів виробництва зерна Кіровоградської області та рівня економічної безпеки агропромислових підприємств регіону, 2005–2009 рр.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження й порівняння динаміки продовольчої безпеки регіону і показника економічної безпеки підприємств агропромислової галузі дають змогу зробити висновок про існування зв'язку між цими двома показниками. Таким чином, проблема забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств набуває стратегічного значення. Результати розрахунків підтверджують необхідність розроблення й

впровадження оцінки економічної безпеки агропромислових підприємств, що дасть змогу гарантувати продовольчу безпеку регіону і країни загалом.

Література

1. Сотніков В. С. Про стан продовольчої безпеки Кіровоградської області / В. С. Сотніков, О. І. Осипова // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. – 2009. – Вип. 15. – С. 136–143. – (Серія “Економічні науки”).
2. Лукінов І. І. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України : [наук. доп.] / І. І. Лукінов, П. Т. Саблук, О. М. Онищенко [та ін.]. – К. : Вид-во Ін-ту аграр. економіки УААН. – 2000. – 342 с.
3. Березіна Л. М. Економічна безпека та проблеми удосконалення відносин суб'єктів АПК / Л. М. Березні // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму : [зб. наук. праць]. – 2011. – № 1(4). – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2011. – С. 39–43.
4. Закон України “Про продовольчу безпеку України”: за станом на 30 квітня 2004 року / Верховна Рада України (офіц. вид.). – К. : Парламент. вид-во, 2005. – 198 с.
5. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : моногр. / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с. – (Сер. “Національна безпека”, вип. 2).